

SLOVENSKI NAROD.

Sehaja vsak dan zvečer, imenitne nedelje in praznike, ter velja po pošti prejemati na avstro-ogrsko deželo na vse leto 25 K, na pol leta 13 K, na četrt leta 6 K 50 h, na en mesec 2 K 30 h. Za Ljubljano s pošiljanjem na dom na vse leto 24 K, na pol leta 12 K, na četrt leta 6 K, na en mesec 2 K. Kdor hoče sam pošt, plača na vse leto 22 K, na pol leta 11 K, na četrt leta 5 K 50 h, na en mesec 1 K 90 h. — Za tuje dežele toliko več, kolikor naša poština. — Za uredbne brez letodolne vpošiljave naročnine se ne obračuna. — Za ostanila se plačuje od peterostopne pet-črte po 12 h, če se ostanila tiska enkrat, po 10 h, če se dvakrat, in po 8 h, če se tiska trikrat ali večkrat. — Depisi se plačujejo po frankovni. — Rokopisi se ne vračajo. — Uredništvo in upravljalstvo je v Knaševih ulicah št. 5, in sicer uredništvo v I. nadstropju, upravljalstvo pa v pritličju. — Upravljalstvo naj se blagovoljno pošilja naročnine, reklamacije, ostanila, t. j. administrativne stvari.

„Slovenski Narod“ telefon št. 34.

Posamezne številke po 10 h.

„Narodna tiskarna“ telefon št. 85.

Volilna reforma.

V prvi seji našega deželnega zbora se je sprožilo vprašanje, ki je danes v vsi državi na dnevnem redu.

Narodno-napredna stranka je bila vedno in je še principijalno za splošno in enako volilno pravico.

Vsa njena preteklost dokazuje to jasno in neovrgljivo.

Ko se je prvič samostojno organizovala in l. 1894. sestavila svoj program, je postavila vanj kot eno izmed glavnih točk tudi zahtevo po splošni in enaki volilni pravici.

Izvajaje ta svoj program je dosegla v deželnem zboru odpravo indirektnih volitev. Po njeni zaslugi je bila Kranjska prva izmed avstrijskih dežel, ki je uvedla direktne volitve. Klerikali so se takrat tej »volilni reformi« upirali in ji nasprotovali z vso silo, a so bili vsled energičnega nastopa narodno-naprednih poslancev premagani.

Ko se je kasneje vsled davčne reforme pokazala potreba, da se razširi volilna pravica za deželni zbor, je bila zopet narodno-napredna stranka tista, ki se je zavzela za to in ki je razširjenje volilne pravice tudi provzročila in je izvedla.

Tem svojimi načelom je ostala vsikdar zvesta in se jim ni nikdar izneverila.

Dogodki zadnjih let pa so pokazali, da tiči v splošni in enaki volilni pravici velika nevarnost.

Šroke mase ljudstva so še vedno politično neizobražene in v slučaju uvedbe splošne in enake volilne pravice je nevarnost, da bodo gotovi faktorji vplivali na ljudstvo in je prišlo, da bi volilo proti svojememu prepričanju. In to ni morda neutemeljena bojazen. Saj so nas v tem oziru poučile vse naše dosedanje volitve. Videli smo, kako je vse od škofa do zadnjega cerkovnika z vsami sredstvi, z duševnim in materijalnim terorizmom vplivalo pri volitvah na

ljudstvo in je prisililo, da je oddalo svoj glas kandidatom, ki so bili ljubi škofa in njegovim privržencem.

Jasno je torej, da se mora ljudstvu, ako se mu da na najširši podlagi sloneča volilna pravica, obenem zagotoviti tudi svoboda, da bo lahko po svojem prepričanju in po svojih nazorih nemoteno upravljal to pravico.

O vprašanju glede splošne in enake volilne pravice vladajo povsodi še najrazličnejša mnenja in najrazličnejši nazori — ali narodno-napredna stranka se je odločila za to, da zahteva splošno in enako volilno pravico, toda s pogojem, da se obenem zagotovi tudi volilna svoboda, zlasti pa, da se onemogoči zloraba cerkvene uradne oblasti, to je zloraba spovednice in prižnice. »Kanzelparagraf« je predpogoj vsake volilne reforme v rešenem smislu.

Narodno-napredna stranka je predložila včeraj deželni zbornici tak predlog. V njem zahteva splošno in enako volilno pravico, in sicer v prvi vrsti za državni zbor in konsekvntno temu tudi za deželni zbor. To je edino pravilna pot. Skušnja uči, da, dokler ni pribojevana splošna in enaka volilna pravica za državni zbor, dotlej tudi ni misliti, da bi se dovolila za druga zastopstva. Princip mora obveljati najprej! Koliko let so se borili deželni zbori za direktne volitve, a niso jih mogli doseči, dokler se niso vpeljale za državni zbor. Šele ko se je uvedla peta kurija za drž. zbor, je bila dana možnost, da se tudi za dež. zbor uvede splošni volilni razred.

Tako je tudi s splošno in enako volilno pravico! Tudi splošna in enaka volilna pravica za dež. zbor se ne bo preje uveljavila, dokler se ne bo uvedla pri volitvah za državni zbor. Znano je, da je vlada proti splošni in enaki volilni pravici; to

vlada se pa da premagati samo v parlamentu.

Baš zbog tega, ker vemo, da se odloči vprašanje o splošni volilni pravici v državnem zboru, zato je tudi narodno-napredna stranka formulirala temuprimerno svoj predlog.

Tudi klerikali so zbornici predložili predlog o splošni in enaki volilni pravici, a zahtevajo jo samo za deželni zbor.

Klerikali menjajo svoje prepričanje vsako leto. Začetkoma te volilne dobe so zahtevali splošno in enako volilno pravico; lani so se ji odpovedali in zahtevali za deželni zbor samo novo kurijo s šestimi mandati. Letos so zopet to zavrgli in zahtevajo vnovič splošno in enako volilno pravico, toda samo za — deželni zbor, dasi prav dobro vedo, da bi tak zakon čisto gotovo ne dobil sankeje, ako bi bil tudi sklenjen soglasno, dokler ni zmagal in prišel do veljave princip, kar se pa lahko zgodi samo v parlamentu.

Predlog narodno-napredne stranke je, to se vidi na prvi pogled, resen in meri na dejansko pridobitev splošne in enake volilne pravice. Ž njim se podpre veliki boj, ki se je letos bil v državnem zboru in s katerim se je pričela nova vojna za demokratiziranje naše države, dodim je klerikalni predlog zgolj teoretičnega pomena.

Značilno je, da se predlog narodno-napredne stranke ujema s peticijo, ki so jo predložili deželnemu zboru socijalni demokratje, dušim je klerikalni predlog v nasprotju s tem, kar so sklenili skupno socijalni demokratje in klerikalni delavci.

Včerajšnji dan je velepomemben za nadaljni razvoj vprašanja o splošni in enaki volilni pravici.

Iz deželnega zbora mogočno doni klic: Ven s splošno in enako volilno pravico in obenem s »kanzelparagrafom«!

152.647 Slovinci pa le za 24.669 dnš. Leta 1900. pa so našli 902.343 Nemcev in 409.521 Slovencev. Nemci so v 20 letih napredovali za 107.502, Slovinci pa le za 21.112 dnš. V zadnjih 50 letih so se Nemci pomnožili za 260.149 t. j. 40 $\frac{1}{2}$ %. Slovinci pa le za 45.781 dnš ali za 12 $\frac{1}{2}$ %. Z drugim zgledom povedano: Leta 1850. je bilo na 100 prebivalcev 64 Nemcev in 36 Slovencev, leta 1900 pa 69 Nemcev in 31 Slovencev. Seveda je ta sprememba le bolj na papirju, kjer se nemška požrešnost in nasilnost stopnjuje od desetletja do desetletja, pri čemer hodi nemškim oblastim na roke posebno zastareli zistem, da ni treba šteti ljudstva po narodnosti, temuč po občevalnem jeziku. In tako so nam Nemci posebno ob jezikovnih mejah, kjer je znanje nemščine seveda zelo razširjeno, s svojo kosmato vestjo požrli na tisoče slovenskih dnš.

Narodno mejo na Štajerskem je opisal temeljito tedanji profesor, sedanj dvorni svetnik gosp. Šuman v knjigi »Slovenski Štajer I.«, ki jo je izdala »Slovenska Matica« leta 1868. V uvodu piše: »Narodna meja v severu je živa meja, in se premika, kakor se to samo po sebi razumeva. Močnejši (silovitejši!) in marljivejši (drznejši!) živelj sili sla-

Deželni zbori.

Gradec, 25. oktobra. Poslanec Ornič je utemeljeval svoj predlog glede regulacije Drave. Zahteval je, naj bi se Drava sistematično regulirala, ker dosedaj se je že zasedlo nad milijon kron brez trajnega uspeha. — Posl. Resel in dr. Schacherl sta predlagala spremembo občinskega reda in občinskega volilnega reda v smislu splošne in direktne volilne pravice. — Posl. Vošnjak je interpeliral zaradi pomanjkanja železniških tovornih voz v Celju. — Posl. Rožkar je interpeliral zaradi zanemarjenja slovenščine, posebno v davčnih oddelkih pri okrajnih glavarstvih. — Posl. dr. Dečko je interpeliral zaradi nekega prekopa na železnici Celje-Velenje.

Celovec, 25. oktobra. Poslanec Waldner je predlagal, naj se železnica Podkloster-Smohor podaljša v zgornjo Zilsko dolino. — Posl. Kotz je predlagal, naj bi se ustanovilo preiskrbovanje za starost za take osebe, ki imajo v 60. letu svoje starosti manj kot 1200 kron letne plače ter so za delo nesposobni. — Potem se je sprejel zakonski načrt, da morajo tudi privatniki plačati od vsakega hektolitra porabljenega vina ali mošta 9 do 12 K deželne naklade. Predlog, da bi Celovčani imeli izjemo, je bil v specialni debati odklonjen.

Brno, 25. oktobra. Moravski deželni zbor je nadaljeval debato o volilni reformi. Govorili so zastopniki vseh strank, tudi namestnik je podal izjavo v imenu vlade. Pri glasovanju nemški predlog ni dobil dvetretjinske večine. Seja se je prekinila, da se stranke dogovorile za nadaljno postopanje. Nato so Nemci izjavili, da bodo glasovali za predlog poslanca dr. Stranskega. Češki predlog o

splošni volilni pravici je bil potemtakem enoglasno sprejet.

Črnovec, 25. oktobra. V bukovinskem deželnem zboru je bila odklonjena nujnost za splošno volilno pravico ter sta se tozadevna predloga izročila ustavnemu odseku.

Zadar, 20. oktobra. V včerajšnji seji se je sklenilo zgraditi novo deželno bolnišnico v Kotoru in razširiti deželno blazinico v Šibeniku. Predlog posl. Biankinija, naj bi se priznala veljava izpitov na zagrebškem vseučilišču tudi za Avstrijo, še tudi v tej seji ni mogel priti v razpravo, ker so italijanski poslanci izjavili, da glasujejo za predlog le pod pogojem, ako hrvatski poslanci podpirajo njihov predlog glede veljavnosti na italijanskih vseučiliščih položenih izpitov. Sedaj se med Hrvati in Italijani vrše v ta namen pogajanja.

Parlamentarni položaj.

Dunaj, 25. oktobra. Deželni zbori bodo zborovali le še kratek čas, ker se državni zbor skliče že 16. novembra. — V dobro poučenih krogih se zatrjuje, da baron Gautsch ne bo zbornice odgovdil ali razpustil, ako mu ne da pooblastila za nadaljno plačevanje prispevka k skupnim izdatkom, temuč bo v tem slučaju odstopil.

Kriza na Ogrskem.

Budimpešta, 25. oktobra. Danes je bil ministriški svet, ki je trajal celih pet ur. Določilo se je definitivno besedilo vladnega programa, ki ga razloži baron Fejervary v soboto deputaciji volilcev II. okraja. Naznanil pa bo ministriški predsednik obenem tudi svoj gospodarski program, v katerem se obeta gradnja velikih vodotokov. — Zatrjuje se, da prestopi grof Tisza s 25 do 30 člani liberalne stranke v opozicijo proti Fejervaryjevemu kabinetu.

II. Muta.

(Šola družbe sv. Cirila in Metoda.)

Z železnico sem se vozil od Ljubljane do starodavnega trga Muta (Hohenmauthen), ki je že močno pomemben. Leta 1880. so našli 738 Nemcev in 32 Slovencev, leta 1900. pa 945 Nemcev in 121 Slovencev. Lep napredek! Šola je seveda popolnoma nemška, okoli je še cerkev zaradi slovenske okolice večinoma slovenska. Par let sem zdržuje na Muti naša družba sv. Cirila in Metoda deklško šolo, v kateri poučujejo šolske sestre. Družba je kupila v ta namen prostoren grad, ki je pri družbi investiran s 30.000 kronami. In ravno glede te šole sem slišal na svojem potovanju rodoljubne duhovnike trpko kritikovati našo šolsko družbo. Tukaj se ni družbi smilila tako velika svota, a kakor bomo pozneje videli, je pri drugih obmejnih šolah naravnost neodpustno skoparila in »gliala« za par stotakov, tako, da jo je nemški šulferajn prekosil z neznatno vsoto ter si pridobil oblast nad šolo in njenim podukom za vedno. Ako bi bila naša šolska družba tako praktična, kakor je šulferajn, bi samo s tem denarjem rešila takorekto vse obmejne šole, ki so sedaj še vsaj deloma slovenske, a so

LISTEK.

Slovensko-nemška meja na Štajerskem.

Kulturno zgodovinski in narodopisni doneski. Nabral A. B.

Predgovor.

Meja se pogreza! Čuvajmo meje! Take klice prečesto slišimo na ljudskih shodih ter čitamo v političnih glasilih. Ker pa mora vsakega zavednega Slovence med vsemi dnevnimi vprašanji vendar v prvi vrsti zanimati vprašanje o narodnem obstoju, je potrebno vedeti, ali res nazadujemo in v kakem obsegu, kdo je temu kriv in kaj bi bilo ukreniti v našo obrambo.

Posebno v nejasnem smo v tem pogledu glede položaja ob jezikovni meji na Štajerskem, in to ne morda samo v Ljubljani, kjer se čestokrat piše o slovenski periferiji kakor o bolniku, ki se nam pač smili, a pomagati mu ne moremo z drugim, kakor s sočutno tolažbo. Ne, jasnega pregleda po narodnostni meji nima sploh velika večina slovenskih politikov in takozvanih narodnih voditeljev, da niti v neposrednji sosesčini, v Mariboru.

Pisec naslednjega razmotrivanja je porabil svoj kratki letošnji dopust v to, da je večinoma peš prepotoval celo jezikovno mejo od Koroške do Ogrske, kakor so jo zaznamovali baron Czörnig, Kozler, Šuman i. dr., da nabere morda vsaj nekaj drobtin, da sposobnejše raziskovalce narodno kulturne zgodovine, preden se sledovi še bolj ne izbrišejo. Neposredni povod k temu mu je dal g. prof. Orožen, ki je začel po svojem priznani strokovnjaškem načinu pred leti opisovati pričetek jezikovne meje (»Planinski Vestnik« 1901), a le žal, da mu obljubljenega ni bilo mogoče nadaljevati in dovršiti, dobili bi bili jasno sliko.

Že bilanca o polstoletju našega življa ob meji je taka, da mora vsakega Slovenca pretresti iz narodne letargije. In ta namen je pisec tudi imel.

I.

Leta 1850. so našli na Štajerskem 642.194 Nemcev in 363.750 Slovencev (Hlubek-Weiss »Ein treues Bild des Herzogthumes Steiermark, Graz 1860), tedaj je še bilo 42.653 čez tretjino Slovencev; leta 1880. je bilo 794.841 Nemcev in 388.419 Slovencev, potemtakem že za 18.003 pod tretjino. Nemci so v 30 letih napredovali za

Finančne reforme v Vatikanu.

Rim, 25. oktobra. Papež se resno bavi s temeljito reformo vatikanskih financ. Izkazalo se je namreč, da zapuščina papeža Leva XIII. nikakor ni bila toliko, kakor se je pričakovalo, ker je bil zadnji čas njegovega papeževanja velikanski nered v upravi vatikanskega premoženja. Vsled ločitve cerkve od države na Francoskem se vatikanski dohodki znižajo za celih pet milijonov frankov na leto. In ta denar je treba dobiti drugje. Predvsem namerava papež znižati stroške za nunciature.

Vite o splošni volilni pravici.

Petrograd, 25. oktobra. Grof Vite je izjavil deputaciji štrajkujočih železničarjev, da se za splošno volilno pravico še ni noben učenjak nasvetu brezpogojno izrekel. Opozorjal je na Ameriko, kjer bi peščica milijonarjev s svojimi milijoni lahko v takem slučaju pokupila vse glasove.

Štrajk na Ruskem.

Varšava, 25. oktobra. Na vseh poljskih železniških progah miruje promet. Danes so ustavili promet tudi na progi Varšava-Dunaj. Istotako je pretrgan promet na progah Petrograd-Vilna-Varšava. Med Petrogradom in Harkovom je pretrgana tudi brzojavna zveza. V Balasovu so se pridružili štrajku vsi uradniki zemstva, mestne uprave in državnih monopolov.

Angleško-ruski dogovor.

London, 25. oktobra. Peterburški dopisnik »Timesa« poroča z vso resnobo, da se s snuje angleško-ruski dogovor ter je v ta namen car sprejel angleškega poslanika v daljši avdijenci, preden je odpotoval. Iz istega varoka pride grof Benckendorff v Petrograd. Nemčija pa si mnogo prizadeva, da bi ta dogovor preprečila ter je baje Rusiji že ponujala zapeljive obljube, kakor trgovino ob nemškem morju in svoječasno razdelitev avstro-ogrške monarhije (?). Nemške načrte baje odobrava grof Vite, a pobija jih najodločneje Francija kot zaveznica Rusije. Nemški poslanik v Petrogradu, grof Alvensleben, je odstopil le zato, ker se Nemčiji ni posrečilo preprečiti angleško-ruskega dogovora.

Tolovajstvo v Knežaku.

(Dalje.)

Pri popoldanski razpravi je bila včeraj zaslšana prva Helena Šajn, obsojena, da je kradla, da je treba vse liberalce pobiti, šolo zapreti itd. Kljub temu, da obtoženka nosi že 27 let jaja in maslo v Trst, se ne ve nič spomniti, da bi bila izrekla kake inkriminovane besede.

Anton Škrliju se očitja, da je vrgel v županovo hišo kamen. On dobro ve, da ga ni. Bil je pijan kot ka-non tisti dan, in ko je slišal, da hočejo pri županu Frajta ubiti, je šel prav počasi po cesti proti Karlu Česniku. Sicer pa nazadnje obstoji, da je vrgel kamen, če se najde kaka priča, ki more to potrditi.

Anton Smrdelj starejši je po obtožnici vrgel kamen v Česnikovo prodajalno, a on trdi, da tisti dan kamna še v roki ni imel.

Ravno tega dejanja je obtožen tudi njegov sin Anton Smrdelj, ki ne ve, če je to storil. Ve le, da ga ni vrgel skozi vrata. Sicer je pa prišel obdolženec na lice izgredov, ko je bilo vse končano.

S tem je bilo končano zasliševanje obdolženec. Med poslušalci ni bilo ves ta čas drugega poslušalca nego kaplan Andrej Magajna, ki je poslušal svoje bivše ovčice v žalostnem njih položaju. In kadar se je ta ali oni obtoženec delal najbolj nedolžnega, je zažarelo neko sveto in tiho veselje na tem razbeljenem kaplanovem obrazu.

18 obtožencev je bilo zaslišanih, a izmed vseh teh noče biti — kakor že omenjeno — nihče kriv divjih nastopov, ki so 2. marca in poznejši čas spravili vso liberalno stranko v Knežaku v smrten strah.

Po zaslišanju obdolženecv naznani g. senatni predsednik, da so povabljeni in se bodo zasliševali one priče, ki so v obtožbi navedene in nekaj izmed tistih, ki sta jih predlagala zagovornika in katere je sklenila svetovalstvena zbornica poklicati.

Dr. Schweitzerjevi predlogi.

K besedi se oglasi dr. Schweitzer, ki pravi, da ima zagovornišvo le ta namen, da se izve objektivna resnica. Zato je treba spoznati motive, ki so vodili obtožence pri njihovem dejanju, ter olajšujoče okoliščine. Da se stvar prav spozna, naj se pozovejo še priče Čuček, Peter Novak in Matija Keš, katerih zaslišanje je svetovalstvena zbornica odklonila. Po njegovem prepričanju se Dragotina Česnika ne sme zaslišati, zlasti pa ne pod prisego. Dr. Schweitzer trdi, da vlada proti knežškemu županu med občani nevolja, katero je povzročil on s svojim postopanjem s tem, da je pri volitvi v neki podobni navedel v svojem poročilu na okrajno glavarstvo napačno število volilcev. Dr. Schweitzer očita županu Česniku, da je on povzročil razburjenje dne 2. marca med ljudmi, ki se s svojimi pristaši klical za odhajajočimi katoliško-narodnimi volilci ironično »živio« ter ploskal. Česnik je vso rabuko in dejanje izzval. To izzivanje je moralo imeti take posledice, katere bi bil pa moral župan sprevideti. V resnici je to tudi slutil. Da je ženo spravil v prvo nadstropje pred usodepolnimi dogodki, je pokazal, da se čuti sokrivga vsega, kar se je potem dogodilo. Dr. Schweitzer se upira nadalje, da bi se zaslišal in zaprisegel Janez Škrli, ki je priložil Frajtu prvo zausnico. Tudi je govornik zoper zaslišanje in zapriseženje Ivane Urbančič, ker je ona kamen vrgla in spada pravzaprav na zatožni klop. Župan Česnik pa razen navedenih grehov goji še neomejeno sovraštvo zlasti proti obdolžencu Francu Urbančiču, ki naj bi bil glavni krivec glasov njegove ovadbe na sodišče v Il. Bistrico. Da pa vse obdolžence sovraži, je razvidno iz tega, da si je za borih 37 K škode, ki so mu je baje napravili obdolženci,

si najel zastopnika, ki naj bi uboge ljudi še bolj potlačil.

Dr. Šusteršič podpira predloge zagovornika dr. Schweitzerja. Velikega pomena je namreč dokazati, da je Dragotin Česnik na nečuvven način, protizakonito in zlorabljaljoč svojo uradno oblast izzival klerikalce v Knežaku.

Dr. Konrad Vodušek odločno protestira zoper take kaznjive napade.

Predsednik naznani dr. Šusteršiču, da nikakor ne pripušta takih besedi in napadov na nenavzočo in še nezaslišano pričo.

Vkljub temu dr. Šusteršič nadaljuje svojo filipiko zoper župana Česnika, češ, da mu ne gre vera, ker je glavarstvo kot župan poročal neresnic. Sicer pa predlaga, naj se priče Dragotin Česnik, Janez Škrli in Ivana Urbančič zaslišijo nazadnje po zaslišanju vseh drugih prič.

Dr. Schweitzerja predloga, da se rekvirira neki akt od okrajnega glavarstva v Postojni, da se dokaže, da župan Česnik dosledno deluje na to, da bi povzročil in izzval nevoljo med prebivalstvom svoje občine.

Namestnik državnega pravdnika g. dr. Rogina predlaga, da se zavrnejo vsi predlogi, ki sta jih stavila zagovornika, ker niso prav nič merodajni za razvijanje in izid obravnave. Ako Česnik pri kom ni priključen, še ne sledi iz tega, da bi ga ne smeli zaslišati pod prisego. Tudi če bi bil res kaj storil, kar spada pod kazenski paragraf, iz tega še ne sledi, da bi ga ne smeli zaslišati. Kar se tiče zaslišanja Ivane Urbančič, pripomni g. govornik, da je zagovornišvo še le zdaj iznašlo, da je vrgla kamen, doslej še ni nihče o tem nič znil.

Dr. Konrad Vodušek izjavi, da v stvarnem oziru povsem pridruži izjavljanju g. državnega pravdnika. Če smatra sodišče za potrebno poleg oblih že povabljenih prič klicati še nove o dogodku z dne 2. marca t. l., naj le ugoditi dotičnim predlogom. Čim več prič bomo slišali, tem bolj se pojasni do sedaj precej temna situacija, v kateri se je dne 2. marca t. l. nahajal Dragotin Česnik. Gotovo je, da je ravno župan Česnik prejel največ strahu in groze ta za Knežak zelo žalostni dan. Ali vendar je ravno on vsem, ki sedijo danes na tej dolgi zatožni klopi, še davno odpustil za svojo osebo. Odpustil vsled prepričanja, da so bili le orodje drugih zlatih faktorjev in knežških agitatorjev, katere bi se pač v prvi vrsti moralo postaviti pred sodišče! In če se danes dr. Šusteršič in dr. Schweitzer zaletavata s tako silo v župana Česnika nam to dokazuje, da se hoče tudi tukaj, v sodni dvorani nadaljevati boj zoper liberalnega župana. Sicer pa je dr. Šusteršič navedel zoper Dragotina Česnika take argumente, ki morajo vsakogar takoj opomniti na dvojno imuniteto, ki jo uživa dr. Šusteršič žalibog tudi kot zagovornik! Oba zagovornika pač skušata še pred dokazovanjem spraviti to žalostno razpravo v drugi tir in napadati priče, predno so sploh izpregovorile kako besedico. In če se danes hoče župana Česnika naslikati kot provokateurja, je to le ponesrečen in neroden poskus od strani zagovornikov. Kar se tiče zlasti osebe župana Česnika, moram povdarjati, da je dr. Šusteršič s svojimi insulti govoril le v prilog župana Česnika, ker si zanj boljšega priporočila ne moremo misliti

nego — nečuvne napade zagovornika dr. Šusteršiča in njegove velike zagrizenosti. Sicer pa apelira dr. Konrad Vodušek na g. predsednika, da onemogoči vnaprej vsako tako in jednako besedičenje na strani zagovornikov, ki tudi njemu (dr. Vodušku) očitajo, da hoče ljudi še bolj »noter potlačiti.« Ta dr. Schweitzerjeva nekolegijalna opazka je neopravičena, ker se je že danes pokazalo, da je imel župan Česnik prav preskrbeti si zastopnika, ki ga naj bi branil pred klerikalnimi surovimi napadi v — sodni dvorani.

G. predsednik opomni nato zagovornika, naj se gibljeta v mejah dopustnosti in naj opuščata osebne napade, da ne bodo že med razpravo nastajala nepotrebna razburjenja.

Dr. Šusteršič se hoče nekaj opravičevati, da se je v svojem govorjenju gibal v dopustnih in postavnih mejah. Tavojo po teh besedah pa se zaleti v dr. Konrada Vodušek češ, da je ta še v šolo hodil, ko je on nastopal kot zagovornik!

Dr. Konrad Vodušek: Bravo!

Ta čisto osebni napad dr. Šusteršiča je g. predsednik ostro zavrnil. Ustavil mu je besedo in zahteval, da se naj dr. Šusteršič enkrat za vselej vkleni sodni avtoriteti. Sicer bode primoran, k temu ga prisiliti.

Sodniki so se šli na to posvetovati o Schweitzerjevih in Šusteršičevih stavljenih predlogih. Po kratkem posvetovanju so se vrnili v dvorano in g. predsednik je naznanil, da se odklonijo vsi stavljeni predlogi. Kar se pa tiče glede verjetnosti prič, ima sodišče samo sklepati, koliko je kaki priči verjeti in koliko ne.

Proti tej izjavi prijavi dr. Schweitzer ničnostno pritožbo.

Nato se prebere prijava župana Česnika na okrajno sodišče v Ilirski Bistrici o vseh dogodkih 2. marca.

Zasliševanje prič.

G. predsednik izjavi, da si pridruže vsako pravico, kako bo s pričami razpogalal.

Prvi se zasliši Milan Česnik, 11 let star, dijak Il. gimn. razreda in sin župana Česnika. Priča opisuje dogodek, kolikor ga je videl, ko je gledal skozi okno čitalnice, ki je v očetovi hiši. Slišal je, da je Janez Česnik pital osebe, ki so bile v hiši njegovega očeta, s smrkavci. Priča ve natančno, da je France Urbančič prijel njegovega očeta in tudi videl, da mu je gumb pri tolniku potrgal, ko ga je zgrabil za obleko. Ljudstvo je vpilo: Napolitani ven! Miha Šajn je pa kričal: Napolitana ubiti! Jože Smrdelj je udaril po šipah desno od vežnih vrat. Ubil je dve šipi, zunanjo in notranjo. Ko je roko potegnil ven si je prerezal žile ob razbitem steklu. S krvavo roko je tolkel ta obdolženec na to po vratih, kar izjavi priča iz tega, da so bila vrata krvava. Priča je tudi videl, da je Jože Smrdelj imel kamen v roki in da ga je vrgel skozi okno. Ta kamen je zadel njegovo (prično) mater, ko je šla ravno po stopnicah. O Francetu Urbančiču pove nadalje, da je hotel skozi vrata v prodajalnico iti, a je pričina teta Fani Borštnik brž vrata zaprla, nakar je udaril Urbančič po šipi na vratih in jo ubil ter kričal: Prasci, lumpi, liberalci! Tudi je videl, da so nekateri izruvali kole in tolkli z njimi po vratih. Kdo so bili ti, ne ve. Priča pokaže na to

kamen, ki je zadel njegovo mater in ki ga je videl, ko je noter prišel. Pokaže tudi drugi kamen, ki je prišel v prodajalnico in ki ga je našel orožnik. Priča zanika, da bi bil njegov oče in njegovi pristaši vpili po drugi uri izzivalo za odhajajočimi klerikalnimi volilci. Več priča ne ve, ker je pozabil tudi to, kar je v preiskavi povedal, da je namreč France Urbančič udaril njegovega očeta po hrbtu, da je hotel vleči Janeza Škrlija ven med množico.

Ko se Miho Šajna vpraša, kaj ima napram tem izpovedim odgovoriti, odvrne, da on otroka ne vzame »gori«, Jože Smrdelj pa trdi, da so bile šipe prej razbite in pokaže, da je imel na desni roki rano, ki jo je baje povzročilo obstreljenje.

Ker še ni bilo drugih prič v Ljubljani, in je bilo pričakovati, da bo danes šla bolj trda s časom, prebrle so se štiri orožniške ovadbe, ki deloma navajajo dogodke z dne 2. marca, kakor so v obtožbi navedeni in kolikor so bili ob gotovih časih orožništva znani. Izmed teh ovadb je zlasti zanimiva ona, ki pripoveduje, da je France Urbančič Ano Šajn nalašč za prst stresel in s pestjo suval ter ji s tem povzročil bolečine v prsih in krvave sledove na rokah. Obdolženec to dejanje trdovratno taji, a če je bil orožnik takoj zvečer 2. marca pri Ani Šajn in videl vse te poškodbe, je njegova trditev pač naravnost brez vsakega dna.

Razprava se je na to prekinila ob 7. uri zvečer in se je nadaljevala danes dopoldne ob pol 10. uri.

Današnja razprava se je pričela ob pol 10. uri.

Prvi je bil zaslišan Miha Marinič, 58 let star, iz Knežaka. Ko se zapriseže, izpove: Jaz sem bil v Česnikovi gostilni kot gost. Slišal sem Franceta Urbančiča, ki je vpil: »Kje je Markovec, ven ga, ven ga!« Ko so vrata zapahnila, je zunaj kričalo mnogo ljudi: Hura, lumpa, tata, liberalce ubiti! Priča je bil v silnem strahu, ker je bil prepričan, da bo usmrčen, če vdero napadalec v hišo.

Anton Smrdelj mlajši je zavpil: Sakramenski ravbar! ter vrgel kamen v prodajalnično okno. Dotična šipa je bila že razbita, tako da je Smrdelj odbil le en kos šipe. Zoljarjev Lojze ga je sicer prosi sila, a Smrdelj se ni dal odvrtiti, ampak vseeno vrgel kamen. Tri do štiri ure si ni nihče upal iz hiše, dokler niso prišli orožniki.

Leopold Borštnik, 29 let stari trgovec pri Dragotinu Česniku izpove, da je slišal Frajta upiti: Cigani, ciganska hiša! Priča je stal pri vratih, ki vodijo iz prodajalnice v vežo. Zunaj so kričali: Ven z njim, da ga ubijemo! Vsi, ki so bili v hiši, so bili v smrtnem strahu in Janez Slave iz Bača je dejal, da še v Bosni v vojni ni bilo tako hudo. Hudo razbijanje je trajalo četrdo pol ure. Kamni so padali pri obeh oknih prodajalnice, pri vratih pa je bila ubita ena ali dve šipi.

Anton Šajn, star 43 let, iz Knežaka, je stal ob času eksczesov ob cesti. Janez Česnik je zmerjal proti županovi hiši obrnjen liberalce s smrkavci, ušivci, in ko je Škrlija samera zagledal, zavpil mu je: Ti si

Dalje v prilogi.

Na devinski skali.

Zgodovinska povest.

Tretji del.

(Dalje.)

In Oton je obširno pojasnil svoj načrt ter razložil njegove posamičnosti tako natančno, da je menih s tihim občudovanjem sledil njegovim izvajanjem, pažeč na vsako malenkost.

»A sedaj,« je klical Oton svoja izvajalca, »je ves moj načrt v nevarnosti. Juri Devinski se je izdal, da ve za našo tajnost. Natančno mu ni znana, kajti obdolžil je tudi grofa Majnharda, da je z nami v zvezi.«

»A kaj Vam more?«

»Kaj mi more! Juri Devinski je obljubil, da spravi to pred zbor velikašev. Če jim vse razkrije, je tudi vse izgubljeno. Velikašem, ki so na moji strani, sem obljubil da si razdelimo posestva premaganecv; naj Juri kaj takega obljubi patrijarhovim sovražnikom, pa stopijo vsi na njegovo stran in gredo takoj v boj proti meni in ostalim patrijarhovim zaveznikom.«

»In tisti, ki so Vam najslavnejše obljubili svojo pomoč, Vas bodo prvi zapustili,« je pripomnil menih. »Saj Vas poznam vse in lahko rečem, da ste si precej podobni.«

Otonu je pri tej žalitvi zavrela kri in gledal je Dominika nekaj časa s srditimi pogledi; a končno je tudi zdaj premagal samega sebe in kolikor mogoče mirno dejal:

»Sicer Vam pa moram svetovati: ne poodejajte Jurja Devinskega. Majhna je pač njegova deželica in tudi bogastvo njegovega rodu je že precej skopnelo, ali Juri je neustrašen. Juri stori za svojo ljudi vse, kar more in Juri ve, da steza patrijarh svojo roko po Devinu in zato ga sovražijo iz dna srca.«

Menih je vstal. Svojo krepko belo roko je položil Otonu Vipavskemu na ramo in rekel z velikim ponosom in vprav vladarsko oblastnostjo:

»Oton Vipavski — slušaj! mojo zadnjo besedo. Ravnil si mi prav lep načrt; ta načrt je tako spretno sestavljen, da bi znal marsikoga premotiti, ali kaj, ko se je razbil ob prvi oviri. Našrtom, ki jih je narekoval sv. Dub, se to ne zgodi. Pri-sezi mi na sveto vero in zastavi mi svojo viteško besedo, da storiš to, kar ti bom rekel, in jaz ti prisegem na svojo vero in na svojo čast, da se ti ni treba bati razkritij Jurja Devinskega.«

Oton se je prestrašil strašnega fanatizma, ki je žarel v temnih očeh

meniha Dominika in komaj slšno je s grozo dihal:

»Če zahtevate, naj storim kako hudodelstvo — jaz ga ne storim.«

»Kako morete misliti, da bo sv. cerkev zahtevala od svojega sina, naj stori hudodelstvo,« je hladno vprašal Dominik. »Vaše besede so hudo žaljenje sv. cerkve, vitez Oton Vipavski.«

»Oprostite,« je rekel Oton, a na tihem se je spominjal vseh neštevilnih hudodelstev, ki jih ima cerkev na vesti. »Kaj torej želite?«

»To izveste kmalu. Pred vsem pa priselite, da mi izročite morilec Antona Kastelana, ali da se na njegovem mestu podvržete cerkveni kazni, storite javno pokoro in plačate sv. cerkvi primerno globo.«

»Kako morete kaj takega zahtevati? Morilec ni v mojih rokah in jaz vendar ne morem delati pokore za sločine drugih ljudi.«

»Prej ste pa rekli, da veste, kje da se morilec zdaj muči. Tudi če bi mi samo prikrivali, kje da je, bi to bilo ravno tako veliko hudodelstvo, kakor če bi dali morilecu zavetišče na svojem gradu.«

»In če Vam povem ime in skri-vališče morilčevega, ali me boste varovali pred devinskim vladarjem?«

»Juri bo uničen po smislu na-

povedi; kdor se ponižuje, bo povišan, kdor se povišuje, bo ponižan.« Menih je to izrekel s tako globokim prepričanjem, kakor da je Jurju že zagotovljena smrtna sodba.

»In kaj bo z Devinom in z Jurjevimi greščinami?«

»Vse dobite Vi, Oton Vipavski, kot fevd oglejskega patrijarha.«

Izraz zmagonosnega zadovoljstva se je pojavil na bledem obrazu Otona Vipavskega. Nastal je kratek molk, potem je Oton podal menihu roko, kakor bi hotel s tem potrditi, da sprejme njegovo ponudbo in je rekel:

»Vedite torej — morilec Antona Kastelana je razbojniški poglavar Komolja.«

»To ni mogoče,« je zakričal menih. »Komolja je navaden ropar, morilec pa je bil plemškega stanu. Komolja je morda umoril že mnogo ljudi, ali morilec Antona Kastelana se ne zove Komolja.«

»Saj se mož tudi tako ne zove.«

»Kako pa?«

»Čemu Vam je treba to vedeti,« je z nekako žalostjo rekel Oton Vipavski. »Saj je dovolj, če Vam morilec pokažem in Vam pomorem, da ga primete. Mladi mož je živel precej daleč od mojega gradu; le enkrat je prišel v Vipavo in — tedaj je